

panja jo muotona väärä?

— Epäilen kampanjamuotoisuutta, vaikka en kokonaan kiistä sen mahdollisuuksia. Mutta tärkeintä olisi ensin miettiä kampanjan filosofista perustaa, sitä, miksi kampanjoidaan ja mihin sillä pyritään, ja vasta sitten ruveta miettimään muotoja. Luulen, että tulokseen vaikuttaa olennaisesti päämäärä; keinot ovat vain keinoja.

— Totta kai ihmisiin on oikeus yrittää vaikuttaa, mutta silloin pitää kysyä perusteita. Ja joka tapauksessa ympäristö säätelee meidän tekemisiämme paljon voimakkaammin kuin tällaiset kampanjat koskaan voivat tehdä. Minun mielestäni niillä tällä hetkellä yritetään paikata niitä haittoja, joita tämä raju kilpailusysteemi ihmisille aiheuttaa. Ne yrittävät trimmata meitä pystyviksi kestämään tätä systeemiä tai sitten antamaan kelkasta pudonneille, kuten työttömille, jonkinlaista terapiaa.

— Hirveästi on viime vuosina puhuttu holhousyhteiskunnasta, mutta en ymmärrä, mitä sillä tarkoitetaan. Minusta Suomi ei ole mikään holhousvaltio. Täällä on aivan hyvin saanut olla kipeä ja kuolla ilman, että siihen on kukaan tehokkaasti puuttunut. Sen sijaan ollaan kovaa vauhtia menossa terapiayhteiskuntaan. Sillä tarkoitan sitä, että kilpailuyhteiskunnan rattaista joko jollain lailla pudonneet tai muuten päähän potkitut ryhmät pannaan hoitamaan ja terapoimaan itse itseään, jotta ne pystyisivät kestämään ulkopuolelta tulevat paineet. Ja valitettavaa on, että myös feministinen liike on viime aikoina osittain siirtynyt tasavovaatimuksista tällaisille terapialinjoille. Se harrastaa radikaalia feministiterapiaa — en tiedä, mitä se on, enkä voi sitä sinänsä arvostella — mutta ainakin tasavaron edistäjänä sen vaikutukset ovat vähintäänkin minimaaliset.

Looginen seuraus tällaisesta olisi kai se, että seuraavaksi hankitaan miestalo, jossa miehet istuvat pajjaamassa toisiaan päähän samalla tavoin kuin nyt naiset terapoivat toisiaan naistentaloissa.

— En usko, että tällainen terapointi ainakaan yhteiskuntaa muuttaa. Se vain auttaa ihmistä kestämään ne kolhut, joita hän ei saisi ja joita hänen ei pitäisi ottaa vastaan. Pitäisi tapella niitä vastaan. Minusta se on ainoa mahdollisuus, jos sekään on mahdollista. Tämä näkemys liittyy niihin ristiriitoihin, joita itse olen kokenut naisen elämässä. Niitä ei terapialla voi ratkaista. Ristiriidat ovat minussa, tai ne ovat yhteiskunnassa niin kauan, kuin minä elän tai yhteiskunta muuttuu. En halua muuttaa itseäni sopeutujaksi. Ja ymmärrän hyvin, jos mies kapinoi eikä suostu sopeutettavaksi.

Sopeuttamisesta

Sinun mielestäsi miestä ollaan siis nyt sopeuttamassa?

— Vähän tällainen sopeuttava ajatus monissa kampanjoissa, mm. Mies 2000 -kampanjassa, on taustalla. Miehistä ollaan tekemässä hissukoita ja lässyköitä, jotka kyllä elävät terveesti, mutta joista kaikki pienikin kapinahenki puuttuu ihan täysin. Enkä minä kutsu sitä miehisyydeksi, vaan omanarvontunnoksi, koska sellainen pitää olla yhtä lailla naisessa. Ihmisen elämässä, niin miehen kuin naisen, on ratkaisemattomia ristiriitoja. Tasapaino ei välttämättä ole tavoiteltava olotila ihmiselle, koska vain kovin yksinkertainen ihminen voi tässä maailmassa olla harmoninen.

— Jostain tietysti pitäisi saada voimaa kestää näitä ristiriitoja, mutta ei niitä voi tuosta vaan silitellä pois, koska se konflikti on jossain muualla ja meissä itsessämme, koska kaikki yhteiskunnan konfliktit heijastuvat

meissä. Mutta emme me voi niitä pelkästään itse tykönämme ratkaista. Vastuun siirtämisessä yksilölliselle tasolle näkökulma suppenee ja suppenee.

Kaikista ollaan tekemässä oman onnensa seppiä?

— Nimenomaan. Ja se taas on täysin päinvastaista kuin se, mitä edellä sanoin, eli se, että meidän pitäisi tuntea velvollisuutta kaikkia muita maailman ihmisiä kohtaan. Toisistamme me olemme vastuussa, mutta itseämme kohtaan meillä ei ole mitään velvollisuuksia. Se on minusta aika tärkeä asia huomata.

Jorma Hentilä — Matti Virtanen

PAVI-lait kumoon, päihdehuoltolaki tilalle

Alkoholihuoltoa on maassamme rakennettu rinnan alkoholin saatavuuden kontrollin kanssa. Viinan kotitarvepoltto lakkautettiin 1865. Vuonna 1883 annettiin irtolaisasetus, jolla aiemmin suurta osaa maatonta väestöä koskeva irtolaiskäsite määriteltiin tarkoittamaan enää pahantapaisia, siveettömiä ja juoppoja. Asetuksen mukaista työlaitoshuoltoa voidaan pitää eräänlaisena lakisääteisen alkoholihuollon esiasteena. Vuonna 1888 perusti raittiusjärjestöjen Turvaseura ensimmäisen vapaaehtoisuuteen perustuvan alkoholistiparantolan.

Vuonna 1919 tuli voimaan kieltolaki. Se antoi kunnille mahdollisuuden perustaa raittiuslautakuntia valvomaan kieltolain noudattamista ja ohjaamaan koulujen raittiuskasvatusta. Alkoholihaittojen korjaaminen puolestaan osoitettiin ensisijaisesti poliisille, oikeuslaitokselle ja köy-

hänhoidolle. 20-luvun puolivälissä alettiin valmistella lakisääteistä alkoholistien erityishuoltoa. Samoihin aikoihin vuonna 1932 tapahtuneen kieltolain kumoamisen kanssa tuli voimaan pakkohoitolain korvikkeena ns. hiljaisten humalaisten nuhtelulaki. Se velvoitti köyhäinhuoltolautakuntaa varoittamaan juoppoa silloin, kun häntä ei tuomittu rikoslain mukaan.

Lakisääteinen huolto

Varsinainen lakisääteinen alkoholistihuolto käynnistyi vuoden 1936 alkoholistilailla. Alkoholin liikkäyttö osoitettiin siinä ensisijaisesti häiriökäyttäytymiseksi, johon yhteiskunnan tulee vastata lähinnä itseään suojaten. Terveysthuollon osuus alkoholiongelmaisten hoidossa jäi näin pitkään varsin vähäiseksi, mikä on osaltaan vahvistanut kuvaa päihteiden ongelmakäytöstä alempiin sosiaaliryhmiin liittyvänä ilmiönä.

Samaan aikaan alkoholistilain kanssa tuli voimaan irtolaislaki. Vaikka juopot alkoholistilailla pyrittiin erottamaan irtolaisuholon kohteista, on laeilla käsitelty paljolti samoja vähäosaisten ryhmiä.

Irtolaislaki, alkoholistilaki ja vuoden 1961 laki päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huollosta (PAV-laki) ovat perustuneet asteittain koveneviin toimintamuotoihin. Neuvonnasta ja valvonnasta on voitu päätyä useiden vuosien työlaitos- ja huoltolakomennuksiin. Lakien perusteella maahan rakentui raskas, viranomaisia työllistävä pakkolaitosjärjestelmä, jonka tulokset hoidon osalta osoittautuivat kehnoiksi.

Kieltolain aiheuttamat laajoja yhteiskuntaryhmiä koskevat haitat pakottivat yhteiskunnan luopumaan siitä verrattain nopeasti. Alkoholisti- sekä myöhempi

PAVI-huolto ovat puolestaan kohdistuneet suppeisiin, poliittisesti vähämerkityksellisiin ryhmiin. Lakien uudistaminen on näin viivästynyt.

Vaikka PAVI-lakien pakkotoimien käyttöä on viime vuosina voimakkaasti supistettu, ei lakien vanhentuneisuutta kansalaisten oikeusturvan kannalta kuitenkaan voine vähätellä. Irtolaislailla on esimerkiksi viime vuosiin saakka toimitettu irtolaisuudesta epäiltyjä 1—2 kuukaudeksi vankeilaan odottamaan lääninoikeuden päätöstä mahdollisesta pakkohoitoon määräämisestä.

Avohoitoa työssä käyville

Alkon myymälöissä alettiin 50-luvulla luopua yksilöllisestä myynninvalvonnasta. Samaan aikaan ryhdyttiin sosiaalihuollon piirissä käynnistämään uutta avohoitoa. Alkon Yhdysvalloista tuoman keksinnön pohjalta alettiin maahan rakentaa A-klinikka-verkostoa, joka pääosin saatiin valmiiksi 70-luvun loppupuolella.

Avohoidolla kyettiin paremmin tavoittamaan työelämässä mukana olevia. A-klinikoilla sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa omaksutut asiakaskeiset toimintatavat ovat pehmentäneet myös perinteistä PAVI-huoltoa. Avohoidon ja asumispalvelujen kehittymisen myötä vähentyi pakkohoito 70-luvulla, jolloin myös päihdehuoltolainsäädännön uudistamisen valmistelu aloitettiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimivassa päihdeasiain neuvottelukunnassa usean eri tahon yhteistyönä.

Vappu Taipaleen ministerikautena 80-luvun alkupuolella laajennettiin valmistelu koskemaan myös irtolaislakia.

Uusi päihdehuoltolaki

Uusi päihdehuoltolaki (41/84) tulee voimaan vuoden 1987 alusta ja siirtää PAVI-lait historiaan. Lainuudistus on myös osa sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuudistusta. Vuonna 1984 tulivat voimaan sosiaalihuoltolaki, sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelua ja valtionosuutta koskeva laki, lastensuojelulaki ja raittiustyölaki.

Päihdehuoltolain uudistamisella edistetään päihdehuollon vapautumista irtolaisvalvontaperinteestään osaksi yleistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Lain vuosia kestänyt valmistelu on vaikuttanut niin, että palveluja on jo pitkään kehitetty uuden lain hengen ja tavoitteiden suuntaisesti.

Irtolaislain kumoaminen merkinnee huoltopoliisiyksiköiden purkamista ja sulauttamista muuhun poliisiin. Irtolaislain kumoamisen mahdollisesti aiheuttamien ongelmien ratkaisumahdollisuudet selvitetään sosiaali- ja terveysministeriön asettamassa toimikunnassa.

Päihdehuoltolaki on ilmeisesti viimeinen päihdehuoltoa koskeva erillislaki. Vastedes päihdehuoltoa koskevat säännökset pyritään sisällyttämään yleisiin sosiaali- ja terveydenhuollon lakeihin. Tätä ennen selvitetään mahdollisuudet kehittää sosiaali- ja terveysviranomaisien ja poliisin työnjakoa päihtyneiden käsittelyssä.

Päihdehuoltolain mukaan päihdehuollon tavoitteena on kehittää päihdehuoltoa niin, että sen avulla voidaan ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä sekä siihen liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja sekä edistää päihteiden ongelmakäyttäjien ja heidän läheistensä toimintakykyä ja turvallisuutta. Päihdehuolto sisältää näin ehkäisy-, hoidon ja huollon sekä ympäristön suojaamisen.

Sosiaalihuollon erityislakina

päihdehuoltolaki täydentää sosiaalihuoltolakia, mutta velvoittaa myös terveydenhuoltoa. Kunnassa vastuu päihdehuollon järjestämisestä osoitetaan nyt sosiaalihuollon osalta sosiaalilautakunnalle ja terveydenhuollon osalta terveyslautakunnalle.

Lakiuudistuksen ehkä keskeisin pitemmällä aikavälillä uutta käytäntöä luova seikka on terveydenhuollolle osoitettu vastuu päihdehuollon järjestämisestä. Laki edellyttää päihteiden ongelmakäyttäjien hoitomahdollisuuksien parantamista ensisijaisesti perusterveydenhuollossa. Lisäksi laki velvoittaa raittiustointia, asuntoviranomaisia, työvoimaviranomaisia, koulu- ja nuorisointia sekä poliisia yhteistyöhön päihdehuollon järjestämisessä.

Ehkäisyä korostetaan

Laki korostaa voimakkaasti ehkäisyä. Se velvoittaa sosiaalilautakuntaa ja terveyslautakuntaa seuraamaan päihteiden ongelmakäyttöä kunnassa ja välittämään tietoa ongelmakäytön ehkäisyyn ja hoidettavuuteen liittyvistä tekijöistä. Lautakuntien on annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille sekä kunnan asukkaille. Laki lisää osaltaan raittius-, sosiaali- ja terveyslautakuntien toiminnan yhteensovittamistarvetta. Sosiaalihuollon perinteestä lähtevän tiedotus- ja vaikutustoiminnan rakentaminen raittius- ja terveystieteiden rinnalle tulee entistä tärkeämmäksi. Laki syventää myös sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä käytävää alkoholipoliittista keskustelua.

Periaatteet

Uudistuksella edistetään sosiaalihuollon ja terveydenhuollon hyödyntämistä palveluperiaatteiden toteutumista päihdehuollossa. Päihteiden ongelmakäyttö nä-

dään laissa keskeisesti ihmissuhteisiin liittyvänä vuorovaikutusongelmana. Laki korostaa myös kokonais kuntoutuksen periaatteita, jonka mukaan hoidossa on otettava huomioon myös toimeentuloon, asumiseen ja työhön liittyvät seikat.

Palvelut voidaan järjestää sosiaalihuollon ja terveydenhuollon yleisissä palveluissa tai erityisesti päihdehuoltoon tarkoitetuissa sosiaalihuollon tai terveydenhuollon palveluissa. Palvelujen on oltava helposti saatavissa, joustavia ja monipuolisia. Lakia täydennetään asetuksella. Sen mukaan kunnan on muun muassa huolehdittava siitä, että palveluja on oltava saatavissa niinä vuorokaudenaikoina, joina niitä tarvitaan.

Tahdosta riippumaton hoito

Tahdosta riippumattoman hoidon koskeva osa on kirjoitettu siten, että säädökset voidaan mahdollisimman helposti yhdistää lakiin, jossa säädettäisiin kaikista sosiaalihuollon ja terveydenhuollon toteutettavista pakkotoimista.

Tahdosta riippumattoman hoidon edellytykset on jaettu kahteen: terveysvaaraan ja väkivaltaisuuteen. Terveysvaaraperusteisen hoidon tavoite on selkeästi yksilöä itseään suojaava, väkivaltaisuusperusteisen hoidon ensisijaisesti ympäristöä, läheisiä suojaava.

Terveysvaaran perusteella voidaan määrätä hoitoon henkilö, joka ilman päihteiden käytön keskeyttämistä ja asianmukaista hoitoa on hänellä olevan tai hänelle päihteiden käytöstä välittömästi aiheutumassa olevan sairauden tai vamman johdosta välittömässä hengenvaarassa tai saamassa vakavan, kiireellistä hoitoa vaativan terveydellisen vaurion. Hoito voi kestää enintään viisi vuorokautta. Sen aloittamiseen tarvitaan kahden lääkärin päätös.

Väkivaltaisuuden perusteella henkilö voidaan määrätä hoitoon, jos hän päihteiden käytön vuoksi väkivaltaisella tavalla vakavasti vaarantaa perheensä jäsenen tai muun henkilön terveystä, turvallisuutta tai henkistä kehitystä.

Lyhytaikaiseen, enintään viiden vuorokauden mittaiseen hoitoon voidaan määrätä lähinnä sosiaalijohtajan päätöksellä. Päätös tehdään esityksestä tai eräissä tapauksissa, kun siihen on saatu toisen työntekijän suostumus.

Lääninoikeus voi sosiaalilautakunnan esityksestä päättää henkilön määräämisestä hoitoon väkivaltaisuusedellytyksellä enintään 30 vuorokaudeksi, milloin lyhytaikaisempi hoito on osoittautunut riittämättömäksi.

Lain valmistelun aikana on tuotu esiin, että tahdosta riippumattoman hoidon ei toivota lisääntyvän. Uudessa laissa pakkohoitoon määräämismenettelyä on nopeutettu. Lain pakkohoidon edellytysten katsotaan soveltuvan paremmin niihin, joita tällaisilla keinoilla voidaan todella auttaa. Laki merkitsee myös sitä, että hoitoyksiköitä ei enää voida pitää hankalasti käsiteltävän sosiaalihuollon asiakasryhmän säilytyspaikkoina.

Poliisi on tähän saakka joutunut vastaamaan lähes yksin perheväkivallan välittömästä käsitelystä. Päihdehuoltolain voimaantulo merkinnee sitä, että sosiaalihuolto alkaa kehittää perhekriisien sovittelumenettelyjä, joilla poliisitoimien tarvetta vähennetään.

Tapani Sarvanti